

Opgave 2 Sociale ongelijkheid

tekst 5

De elite bevrijdt zich van het volk

De rijken worden steeds rijker, stellen sociologen

5 En weer zijn de inkomens van topmanagers gestegen. Volgens socioloog Van Goor vormen ze inmiddels een aparte stand die zichzelf verrijkt. De politiek laat ze begaan. Wie interesseert zich nog voor de macht? Door Peter Giesen

10 Het energiebedrijf Nuon maakte een rommeltje van zijn klantenadministratie. Niettemin zag topman Ludo van Halderen zijn inkomen vorig jaar met 42 procent stijgen. Hij is geen uitzondering. Volgens de Vereniging van Effectenbezitters zijn topmanagers ook

15 in 2004 weer uiterst gul voor zichzelf geweest. (...).

Het begint een jaarlijks ritueel te worden. Topsalarissen stijgen, alom klinkt protest, en het jaar daarna stijgen

20 de beloningen verder. We kunnen er maar beter aan wennen, vreest dr. H. van Goor, socioloog aan de Rijksuniversiteit Groningen. Met zijn vakgenoot prof. dr. J. E. Ellemers

25 schreef hij onlangs het artikel *De egalitaire revolutie voorbij?* in de *Sociologische Gids*. Het vraagteken is een wetenschappelijke slag om de arm. Van Goor ziet de trend naar toenemen-

30 de maatschappelijke ongelijkheid nog wel even voortduren.

De historicus Jan-Luiten van Zanden sprak over de 'egalitaire revolutie' van de 20e eeuw. Zeker na de Tweede

35 Wereldoorlog werden de sociale verschillen kleiner. De verzorgingsstaat legde een bodem aan de onderkant,

40 terwijl de toenmalige *captains of industry* nog niet zo in de ban waren van miljoenen-inkomens. Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw veranderde dat. In Nederland nam de inkomensongelijkheid met 25 procent toe, berekenden de Leidse economen Caminada en Goudzwaard.

45 Dat komt vooral door bezuinigingen op de sociale zekerheid. De topsalarissen hebben eerder een symbolische betekenis. In de statistieken zijn ze niet terug te vinden, omdat maar heel

50 weinig mensen bij de echte grootverdieners horen.

Omslag

55 Maar de topsalarissen illustreren wel een opmerkelijke maatschappelijke omslag. In de naoorlogse periode legden de bestuurders van grote ondernemingen nog een zekere matiging aan de dag.

60 'Destijds was er nog schaarste aan arbeidskrachten, waardoor de positie van de vakbonden heel sterk was', zegt Van Goor. 'Ook de verzuiling vormde een rem op wat we tegenwoordig zelfverrijking noemen.'

65 In de katholieke en protestantse zuilen werkten werkgevers en werknemers met elkaar samen. (...)

70 Al in 1948 wees de Leidse socioloog Van Heek op het ontstaan van een nieuwe stand van managers, een leidinggevende elite die samen met de elite van topambtenaren zou kunnen uitgroeien tot een stand met een eigen

75 levensstijl, ideologie en een zeker
saamhorigheidsgevoel. De contouren
van deze nieuwe stand tekenen zich af,
zegt Van Goor. Managers wonen in
eigen villadorpen en lijken veel in eigen
80 kring te trouwen.

Hoe erg is deze toegenomen ongelijk-
heid? Dat is een kwestie van opvatting.
In de jaren zeventig achtte premier Den
Uyl grote inkomensverschillen nog in
85 strijd met de fundamentele gelijk-
waardigheid van burgers. Zijn opvolger
Bos stelt echter dat hij slechts geïnter-
resseerd is in gelijke kansen, niet in
gelijke uitkomsten. Als elke generatie
90 opnieuw met gelijke kansen kan
vechten voor topposities is er niet zo
veel aan de hand.

Belangrijk is dan de vraag hoe open de
stand van topmanagers is. De elite is
95 ongetwijfeld opener dan vroeger, toen

afkomst belangrijker was dan diploma's.
'Toch ben ik erg sceptisch over de
openheid van dit soort standen. Maar er
is erg weinig onderzoek naar gedaan.

100 Dat is ook een teken des tijds: kennelijk
zijn we niet meer zo heel erg geïnteres-
seerd in onderzoek naar de macht',
aldus Van Goor.

De Nederlandse bevolking houdt nog
steeds niet van grote sociale verschil-
105 len. In 2002 vond 58 procent de
inkomensverschillen te groot, bleek uit
een deze week verschenen rapport van
het Sociaal en Cultureel Planbureau.

110 Maar ondanks alle retoriek over 'luiste-
ren naar de burger' worden zulke stand-
punten doorgaans weggehoond als
conservatief. Van de politiek heeft de
stand van managers voorlopig weinig te
115 vrezzen.

bron: de Volkskrant van 2 april 2005

tekst 6

Kamer neigt naar wet topsalaris

In de Tweede Kamer lijkt zich een
meerderheid af te tekenen voor een
wettelijke maximering van de salarissen
in de semipublieke sector. Beslissend
5 voor die meerderheid is de steun van
de ChristenUnie voor een pleidooi van
D66-Kamerlid Bert Bakker voor maxi-
mering. (...)

De Kamer debatteerde over de top-
10 salarissen naar aanleiding van cijfers
die het televisieprogramma NOVA
bekendmaakte over de beloning van
topbestuurders van zorgverzekeraars.
Bakker: 'Ik ben het spuugzat. Het gaat
15 in de semipublieke sector om onze
premie- en belastingcenten.' Zijn voor-

stel is voor die salarissen een plafond
in te stellen zo hoog als het salaris van
de minister-president, ongeveer
20 130.000 euro. D66 krijgt steun van de
linkse oppositie: PvdA, SP en
GroenLinks. Daarnaast zijn de LPF,
Groep Wilders en Groep Lazrak
voorstander. (...)

25 Het kabinet ziet niets in dwang. 'Direct
ingrijpen is het allerlaatste paarden-
middel dat je moet willen', aldus
minister Remkes van Binnenlandse
Zaken donderdag tijdens het debat. 'je
30 scheidt een stalinistisch kader'. (...)
D66 kondigde aan met een eigen
wetsvoorstel te komen als het kabinet
bij zijn weigerachtige houding blijft. (...)

bron: de Volkskrant van 30 september 2005

tekst 7

**Fragmenten uit een toespraak van Agnes Jongerius, voorzitter FNV.
De toespraak werd gehouden voor het Najaarsoverleg van woensdag 12 oktober 2005.**

(...)		
We hebben intussen al enkele jaren	25	wat is het resultaat? Het kabinet komt doodleuk met zijn eigen plannen.
van restrictief economisch beleid		Vergroot je zo het vertrouwen?
achter de rug. Daardoor is de		(...)
economische neergang versterkt in		Dan mijn laatste onderwerp: werk.
5 plaats van afgedempt. (...) Met als klap		Weten we het nog: de tweede m van
op de vuurpijl een inkomensbeleid		de m en m's van het kabinet-Balken-
waardoor de allerlaagste inkomens	30	ende: Meedoen, Meer werk, en Minder
erop achteruit gingen en het graaien		regels?
door de topinkomens ongemoeid werd		Meer werk! Waar blijft dat meer werk?
10 gelaten.		Volgens de prognoses daalt volgend
Daarbij merken we dat de bijdrage van		jaar de werkloosheid. Maar dat gaat
de overlegeconomie door dit kabinet	35	niet snel genoeg!
niet altijd naar waarde wordt geschat.		(...)
Zo liggen er behoorlijk nauwkeurig		Waar wij behoefte aan hebben, is een
15 uitgewerkte voorstellen in de vorm van		meer anticyclisch arbeidsmarktbeleid
SER-adviezen over de Arbeids-		met instrumenten en met rechten en
omstandighedenwet en de Arbeids-	40	plichten die mee ademen met de ups
tijdenwet.		en downs in de economie. (...) Wij
Reken maar dat daar heel wat werk in		zouden zo'n nieuw arbeidsmarkt- en
20 is gaan zitten. Je verwacht dan dat dit		werkgelegenheidsbeleid nog deze
kabinet toejuicht dat werkgevers en		kabinetsperiode in de steigers willen
werknemers op deze terreinen samen		zetten. (...) Ik ga ervan uit dat het
hun verantwoordelijkheid nemen. Maar	45	kabinet daar wel wat tijd in kan steken.

bron: website FNV, oktober 2005

tekst 8

Dit scheve beeld leidt tot instabiliteit

In opdracht van de gemeente Amsterdam wordt ieder jaar onderzoek gedaan naar armoede in de stad. Uit het nieuwste onderzoek
5 blijkt dat de armoede opnieuw is gegroeid. Wethouder Ahmed Aboutaleb van Werk en Inkomen, Educatie en Jeugd ziet de tweedeling in Amsterdam toenemen.
10 Hij wil snel in actie komen. 'Er is segregatie in de stad.'

De helft van de Marokkaanse kinderen groeit op in armoede.
15 'Het is verklaarbaar. De vaders zijn vaak laag opgeleid. Ze hebben geen uitzicht op werk. Dat is niet alleen erg voor hen, maar ook voor de kinderen. Armoede is dramatisch als het overgaat van de ene generatie op de andere.
20 Gelukkig doen Marokkaanse jongeren het steeds beter op school, de enige manier om uit de ellende te komen.'

Maar ondertussen glijdt Amsterdam-West weg in armoede.
25 'Er is segregatie in de stad, een ontwikkeling naar een etnisch samengestelde onderklasse. Het is uiterst

gevaarlijk als alle problemen samen-
vallen met kleur: armoede, slechte
30 huisvesting, slechte gezondheidszorg. Mensen gaan zich afvragen of zij als groep wel eerlijk worden bedeed. Dat is brandstof voor heel slechte ontwikkelingen in de samenleving. Dat
35 leidt uiteindelijk tot maatschappelijke instabiliteit. Mensen vinden elkaar in een tegengeluid.'
(...)

Kunt u iets aan de armoede doen? (...)
40 'Het is gemeenten verboden om een eigen inkomenspolitiek te voeren. Geld voor de bijstand mogen we niet gebruiken voor het creëren van werkgelegenheid.' (...)

Wat schiet iemand er mee op als hij voor zijn armoede moet werken?
45 'Je laat mensen korter werken zodat ze per uur het minimumloon krijgen. Dat vul je aan met scholing en taaltraining.
50 Zo doe je een gerichte investering om de slappe vleugels van mensen weer strakker te spannen, zodat ze hoger kunnen vliegen.'

bron: Het Parool van 28 september 2005

Opgave 2 Sociale ongelijkheid

Bij deze opgave horen de teksten 5 tot en met 8 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De laatste jaren staan de inkomensverschillen tussen burgers in het middelpunt van de belangstelling. Daarbij gaat de aandacht vooral uit naar de hoogte van topsalarissen van managers. Het illustreert een trend naar toenemende maatschappelijke ongelijkheid (tekst 5). De Tweede Kamer sprak over de mogelijkheid om de topinkomens, vooral in de semipublieke sector, aan een maximum te binden (tekst 6). Ook FNV-voorzitter Agnes Jongerius (tekst 7) vindt dat er wat moet worden gedaan tegen het 'graaien door de topinkomens'. Naast deze discussie over de hoogte van topinkomens was er ook aandacht voor de armoede in Nederland. Wethouder Aboutaleb van Amsterdam (tekst 8) wil snel in actie komen tegen de armoede in de stad. Aboutaleb waarschuwt voor een dreigende tweedeling.

Deze opgave gaat over de verzorgingsstaat, sociale ongelijkheid, inkomensverschillen en armoede.

Lees de regels 1 tot en met 52 van tekst 5.

In de regels 25-26 wordt verwezen naar het artikel 'De egalitaire revolutie voorbij?' De zogeheten egalitaire revolutie heeft geduurd tot de jaren tachtig van de vorige eeuw. In Nederland nam mede door het ontstaan van een verzorgingsstaat de sociale ongelijkheid af.

- 4p **13** Leg uit hoe de Nederlandse verzorgingsstaat de sociale ongelijkheid heeft verminderd. Ga uit van twee kenmerken van de Nederlandse verzorgingsstaat.

In de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog werd met instemming van de drie grote politieke stromingen de grondslag van de Nederlandse verzorgingsstaat gelegd. Elk van deze stromingen zag immers één of meer van haar idealen verwezenlijkt of gewaarborgd.

- 3p **14** Geef per grote politieke stroming een specifiek motief waarom zij zich in de verzorgingsstaat kon vinden.

In de jaren tachtig van de vorige eeuw nam vooral door de bezuinigingen op de sociale zekerheid de inkomensongelijkheid weer toe. Deze bezuinigingen op de sociale zekerheid vormden een deel van de hervorming van de Nederlandse verzorgingsstaat (regels 46-47).

- 2p **15** Leg uit welk hoofdprobleem van de verzorgingsstaat kabinetten van verschillende politieke signatuur vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw met deze bezuinigingen trachtten aan te pakken.

De wens tot hervorming van de Nederlandse verzorgingsstaat werd niet alleen ingegeven door financiële en economische motieven, maar kwam ook voort uit veranderingen in de politieke cultuur.

- 2p **16** Beschrijf welke veranderingen in de politieke cultuur mede hebben geleid tot de wens om de Nederlandse verzorgingsstaat te hervormen. Ga uit van twee veranderingen.

Lees de regels 54 tot en met 68 van tekst 5.

In het onderlinge verkeer tussen werkgevers en werknemers onderscheiden we verschillende manieren van denken over hun verhouding, hun omgaan met elkaar.

- 2p **17** Welke manier van denken over de verhouding tussen werkgevers en werknemers had de overhand in de periode tussen 1945 en de jaren zestig van de vorige eeuw? Licht je antwoord toe.

Lees de regels 69 tot en met 115.

Twee theorieën die inzicht proberen te geven in de sociale mobiliteit in een samenleving zijn de reproductietheorie en de meritocratietheorie. Beide theorieën zijn te herkennen in de regels 69-115.

- 4p **18** Leg uit dat zowel de reproductie- als de meritocratietheorie te herkennen is in deze regels.

Lees tekst 6.

De verhouding tussen parlement en kabinet kan worden getypeerd als dualistisch of als monistisch. D66 maakte tot juli 2006 deel uit van het kabinet-Balkenende II.

- 2p **19** Is het optreden van het Kamerlid van D66 in tekst 6 kenmerkend voor een dualistische of voor een monistische verhouding? Licht je antwoord toe.

- 2p **20** Leg uit van welk formeel controlemiddel de Tweede Kamer gebruik heeft gemaakt in tekst 6.

Lees tekst 7.

Agnes Jongerius, voorzitter van de FNV, richt zich in haar toespraak niet tot de werkgevers, maar tot het kabinet. Jongerius richt zich daarbij op twee rollen die de overheid – in dit geval het kabinet – heeft in het sociaaleconomisch proces.

- 2p **21** Naar welke twee rollen van het kabinet in het sociaaleconomische proces verwijst Agnes Jongerius? Geef per rol een bijbehorend citaat.

Lees tekst 8.

Arbeid heeft niet alleen een functie voor de individuele mens, maar ook betekenis voor de samenleving als geheel.

- 2p **22** Welke betekenis heeft betaalde arbeid volgens Aboutaleb voor de samenleving? Licht je antwoord toe.

De leider van de PvdA, Wouter Bos, waarschuwt in het dagblad *Trouw* van 29 april 2005 voor het ontstaan van een permanente onderklasse die steeds meer een etnisch stempel draagt. Ook wethouder Aboutaleb (tekst 8) waarschuwt voor dit verschijnsel.

In tekst 8 worden verschillende factoren genoemd die met de segregatie of het ontstaan van een onderklasse verband houden. In de opvatting van de wethouder springt er echter één factor uit die beslissend is voor de segregatie in de toekomst.

- 4p **23** Welke factor is dat? Geef op basis hiervan een beschrijving van het mechanisme hoe de ongelijkheid van de ene generatie op de volgende wordt overgedragen.